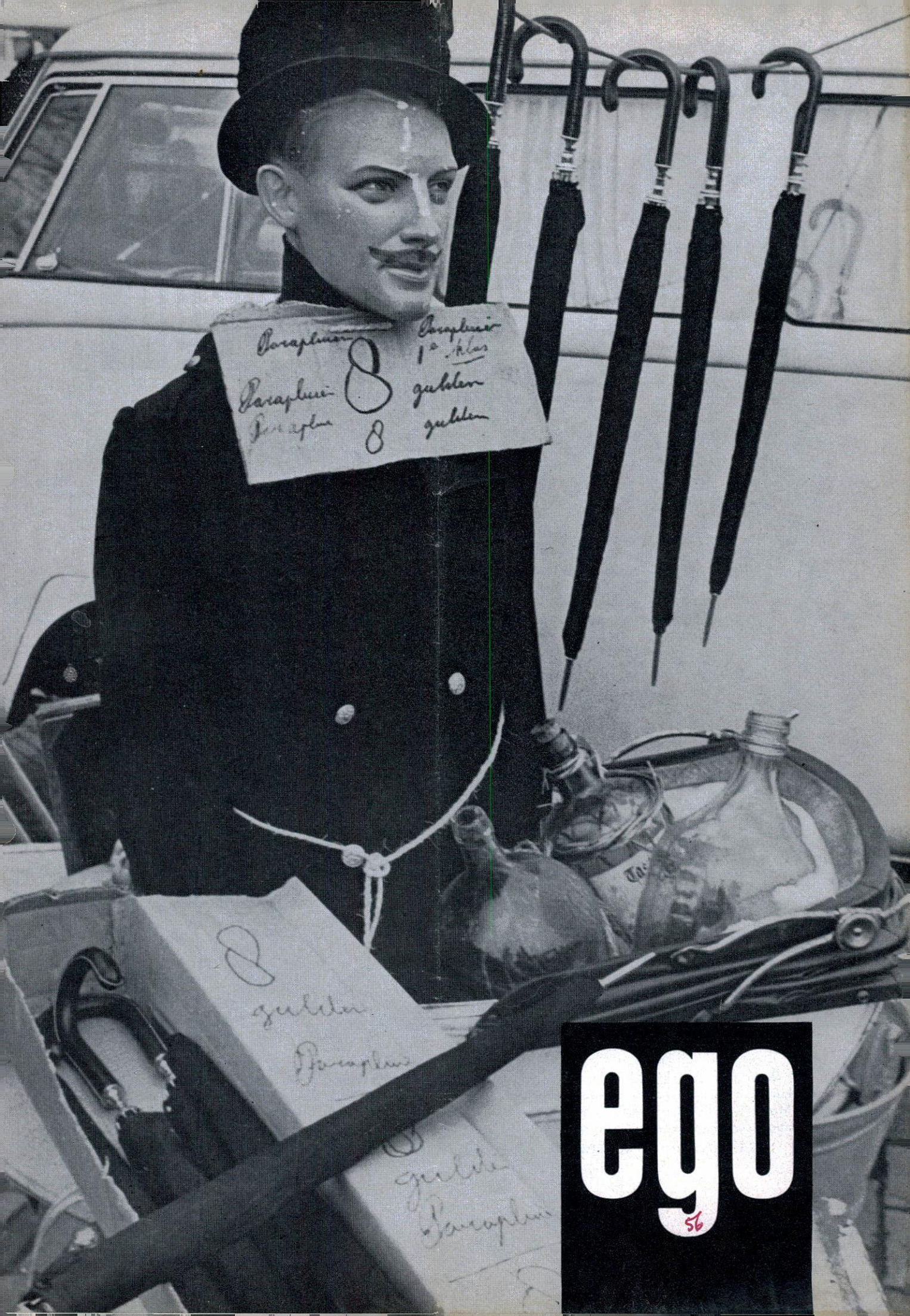

Parapluen
Parapluen
Parapluen
8
8
Parapluen
1. Klasse
gulden
gulden

8
gulden
Parapluen

8
gulden
Parapluen

ego

56

Kritiek

We hebben de laatste tijd enkele kritische opmerkingen gekregen n.a.v. bepaalde artikelen die we hebben gepubliceerd. Het gaat dan vooral om het redactie-artikel 'Cel' in het augustus-nummer en de aankondiging daar bij dat in een volgend nummer (januari '67) nader op dit onderwerp zal worden ingegaan.

Een belangrijk deel van de kritiek kwam hier op neer: het is niet bezwaarlijk dat u over zo'n onderwerp uw mening wil geven maar dat moet dan niet gebeuren in een blad dat toch hoofdzakelijk voor dienstplichtige militairen is bestemd. Eén van de critici voegde er zelfs aan toe: Dat werkt krijgstuicht-ondermijnend. Ik wil er graag een enkele opmerking over maken.

Ego is een blad ter ondersteuning van de humanistische geestelijke verzorging in de kazerne. Dat houdt in dat de onderwerpen die er in worden behandeld als regel reeds onderwerp van gesprek waren in de uren geestelijke verzorging in de kazerne. In Ego proberen we dan, ter ondersteuning van die gesprekken, een onderwerp nog eens van verschillende kanten te laten behandelen.

Men vergist zich dus als men meent dat Ego onderwerpen aan de orde stelt die bij de militairen zelf niet ter sprake komen. Ook zonder Ego wordt er door dienstplichtige militairen over deze zaken gesproken. Het was dan ook voor mij geen verrassing dat de onlangs opgerichte vereniging van dienstplichtige militairen als één van haar eerste punten de opheffing van de celstraf aan de orde stelde.

Het is voor de geestelijke verzorgers onmogelijk om dit soort onderwerpen te ontlopen en dan komen ze vanzelf, vroeger of later, ook in Ego terecht. Ik begrijp ook niet dat men met dienstplichtige militairen niet over dit soort zaken, die zozeer hun persoonlijk lot raken, zou mogen spreken. Ik zou het haast willen omkeren: men móét er met hen over spreken!

De Nederlandse jongemannen die in de militaire dienst worden opgeroepen brengen daarmee een belangrijk offer. Zij hebben er dan, meen ik, recht op dat zij mee mogen spreken over de dingen die met hen gebeuren. De gedachte dat dienstplichtige militairen te jong of te weinig ontwikkeld zouden zijn om mee te denken en mee te spreken is eenvoudig in strijd met de werkelijkheid.

Ik meen trouwens dat de strijdkrachten er bijzonder gebaat mee zijn als dienstplichtigen zich de moeite nemen de dingen van hun dienstdienst bewust te verwerken. En dat betreft dan ook de dingen die hun persoonlijk lot raken.

Dat kan soms leiden tot kritiek op bepaalde facetten van de militaire samenleving.

Maar is dat in alle gevallen ongeoorloofd?

Natuurlijk zal de geestelijke verzorging er voor moeten waken dat door haar werk niet een stroom van voorbarige en onredelijke kritiek losbreekt.

Maar als in serieuze gesprekken met dienstplichtigen, ook over hun eigen positie, ernstige kritiek zou ontstaan op bepaalde facetten van de militaire dienst dan zullen de militaire autoriteiten deze op een open en waardige wijze tegemoet moeten treden.

Men moet daar bij ook de openbaarheid niet schuwen! In een democratisch land kan en moet kritiek in alle openbaarheid kunnen worden behandeld. De Minister van Defensie heeft onlangs uitgesproken dat in de strijdkrachten over alle zaken kan worden gesproken.

Ego wil daar aan op verantwoorde wijze een bescheiden bijdrage leveren.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

No. 56 — december 1966

3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

*Bureau Hoofdraadsman,
Coomherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

N. Haasbroek
W. Jesse
Henk J. Meier
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
T. Weerheym
Dick Zaal

Abonnementsprijs: f 5,— per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling

Bij de voorplaat:

*Een parapluie voor acht gulden!
Waar anders dan op het Amster-
damse Waterlooplein kun je voor
zo'n spotprijsje een dergelijk nood-
zakelijk attribuut bemachtigen.
De markt op het Waterlooplein is
anders niet meer wat het was. De
werkzaamheden aan de IJ-tunnel
vorderen; de markt zal binnen een
jaar geheel zijn verdwenen. Ton van
Schagen heeft, voordat het zover is,
het Waterlooplein op het celluloid
vastgelegd. In de komende maanden
zullen we de voorpagina van EGO
nog enige keren met zijn foto's
sieren.*

Zeilkampioen Hans Willems:

Het zeilseizoen is voorbij. De boten zijn in de winterstalling geborgen, de zeilers hebben de zuidwester afgezet, hun joppers uitgedaan. Slechts een kleine categorie moedigen bevaart, zolang als het dan nog kan, de Nederlandse wateren. Dat zijn de wedstrijdzeilers. Ieder vrij ogenblik moeten zij benutten om meer en meer ervaring op te doen. Het volgende wedstrijdseizoen begint reeds wanneer de winter nog met vaste

SPORT

hand ons landje kan regeren.

Hans Willems is één van hen. Hans Willems, 32 jaar — zoon van Ko, die in 1924 in Parijs Olympisch wielerkampioen op het tandemnummer werd — veroverde in september in de laatste race van de Finnjolkklasse de Nederlandse titel. Het was zijn vierde kampioenschap. Voor hem overigens wel de meest zenuwslopende.

'Vier mensen hadden na de derde race nog een kans op de titel. Dat waren Sleswijk, Breur, Seret en ik zelf. Toen we van start gingen, wisten we het: de winnaar zou kampioen zijn. Sleswijk en ik voeren vrijwel de gehele race boord aan boord. Toen we over de finish stoven, lag ik het hoogst aan de wind. Ik geloof dat die positie mij de titel heeft gebracht. Werkelijk, iets dergelijks heb ik tot nu toe nog nooit meegemaakt.'

Hans Willems is anders niet van kindsaf met zeilen begonnen. Zijn vader, in zijn jonge jaren een groot wielrenner, leerde Hans de eerste beginselen van de wielersport. Hij kreeg een racefiets en ging aan wedstrijden meedoen.

'Ik vond het wel leuk, maar naarmate ik ouder werd, kreeg ik toch meer interesse voor de zeilsport. Dat kwam zo. Mijn broer, die een paar jaar ouder is, kwam eens met een oud jolletje thuis. Op de Nieuwe Meer begonnen we. Toen ik een paar keer met Bob was meegegaan, had de zeilsport me helemaal veroverd. Ik keek geen fiets meer aan. Ik kocht zelf een boot. Het was een Olympia-jol. Toen nog een olympische klasse, maar nu door de Finnjol helemaal op de achtergrond gedrongen. In 1948 ging ik aan wedstrijden meedoen: in 1957 werd ik voor de eerste keer Nederlands kampioen.'

Hans Willems is na die eerste titel snel doorgestoten. Er bleken in de Finnjolkklasse maar weinigen te zijn die Hans in wedstrijden de baas konden blijven. 'Met Maarse en Sleswijk heb ik in de loop der jaren wel het meest omhoog gezeten. In 1960 werd ik te licht bevonden om naar Rome te gaan. Vier

'We raken steeds verder achterop'

jaar later, in 1964, werd ik wel naar Japan uitgezonden.'

De Olympische Spelen! Voor Hans brachten deze gigantische spelen niet het gewenste en gehoopte resultaat.

'Ik had daar geen succes. Het geldt heus niet als excuus, maar toch geloof ik dat wij hier in Nederland te weinig ervaring op zee hebben. Onze topzeilers prutsen altijd op binnenmeertjes. Wanneer wij dan op het open water komen, waar veel wind staat en een lange en hoge golfslag, gaat het mis. Bovendien was het gedurende iedere race zwaar weer. Ik kom het best uit de voeten wanneer je de wind moet zoeken.'

Hans Willems heeft, tot nu toe, zijn beste prestatie geleverd tijdens de wedstrijdenreeks om de Finn Gold Cup, die in 1963 op het IJsselmeer bij Medemblik werd gevaren. Uit een veld van 150 deelnemers bereikte Hans toen een derde plaats.

'Ja, dat was geweldig. In onze klasse is de Finn Gold Cup het officiële wereldkampioenschap. Alle topzeilers komen daarop af. Het is een gekrioel hoor, 150 boten in een race. Dat heb je bij de Olympische Spelen nooit. Hooguit 50 à 60. Die derde plaats stond borg voor mijn uitzending naar Tokio.'

In dat jaar is Hans van wedstrijd naar wedstrijd getrokken. Met zijn bootje op een carrier achter de auto reed hij heel Europa af. In januari 1964 moest hij eens naar Zuid-Frankrijk, om mee te varen in het open Franse kampioenschap. Ervaring opdoen! Met sneeuwkettingen om de banden is hij in Cannes gekomen. Een vreselijke rit!

'De mensen beseffen niet wat je er allemaal voor over moet hebben. Ook financieel, want de vergoedingen zijn vergeleken bij de kosten die je maakt, een schijntje. Na Tokio heb ik erover gedacht om niet meer te varen. Het werd me gewoon te duur. Ik heb met mijn broer in Amsterdam een druk beklante rijwielzaak. Mijn broer kan toch niet altijd alleen de vuile was opknappen.'

Routinier Hans Willems is echter sportief genoeg om zeker het volgende seizoen zijn titel te verdedigen. Hij peinst er niet over om zijn kampioenschap zonder slag of stoot weg te geven.

Aan Mexico denkt Hans nog niet. 'Mexico. Ach, je weet het nooit. Ik geloof dat men het komend seizoen pas werkelijk aan Mexico gaat denken. Er is een ploeg in Mexico geweest, maar een zeiler was er niet bij. We lopen hier niet zo hard. In Oost-Duitsland is Vogler — oud-Europees kampioen — al jaren met een grote groep bezig. Toen hij begon zei hij: 'Ik heb vier jaar nodig. Vorig jaar stonden twee Oostduitsers aan de top. De basis is in het buitenland veel breder. Hier in Nederland moet je het als zeiler maar alleen uitzoeken. Op die manier raken we internationaal steeds verder achter op.'

WIM JESSE

Jezus en Socrates

Ik kan me voorstellen dat vele lezers verwonderd het hoofd geschud hebben bij het lezen van bovenstaande titel. Hoe komt iemand op het vreemde denkbeeld om twee zo geheel verschillende figuren in één adem te noemen, in één artikel te willen bespreken? Ik ben me ervan bewust dat ik me aan een betrekkelijk hachelijke zaak waag, maar toch trekt het denkbeeld me erg aan, misschien juist wel omdat ik ervan houd me te bevinden op de grens van zekerheid en twijfel.

Ik weet echter ook dat voorzichtigheid dan heel erg is geboden. Er is ook nog een praktische reden waarom ik dit artikel heb geschreven. Het is mij in gesprekken met buitenkerkelijke militairen al enkele malen opgevallen dat, sprekende over de geschiedenis van godsdienstigheid en ongodsdienstigheid, deelnemers zelf tot vergelijkingen trachten te komen tussen Jezus en Socrates. Ik ben dus blijkbaar niet de enige voor wie deze vergelijking niet helemaal vreemd is. Zo vindt dus dit artikel, zoals zoveel in ons blad, mede zijn oorsprong in wat in gesprekken met militairen plaatsvindt.

Historiciteit

Bij alle grote verschillen zijn er toch ook enkele overeenkomsten tussen beide figuren.

Van beiden valt historisch niet veel met zekerheid te zeggen, van beiden is de historiciteit wel betwijfeld, terwijl van hun levensloop, als ze geleefd hebben, weinig of niets met zekerheid achterhaald kan worden.

Treffend is stellig dat beiden door het volk waarin ze leefden, ter dood werden veroordeeld: Jezus stierf aan het kruis, Socrates door de gifbeker. De verhalen van hun ondergang behoren tot de grote tragische momenten van de wereldgeschiedenis.

Over die historiciteit een enkel woord nog. In de evangeliën vinden we ongetwijfeld een levensloop van Jezus; er wordt ons verteld hoe hij te Bethlehem geboren werd en als kind in Nazareth opgroeide. Daarna komen zijn rondzwervingen door het land Palestina, zijn ontmoetingen met mensen, zijn genezingen en opwekkingen, zijn parabelen en uitspraken, de vorming van een kring van volgelingen, de apostelen, het verzet tegen de kerkelijke overheden, trouw en verraad van de volgelingen en ten slotte — de dood aan het kruis.

Van Socrates wordt ons verteld dat hij te Alopece, een voorstadje van Athene, in 469 voor Christus geboren is. Zijn vader was steenhouwer, zijn moeder zou o.a. als vroedvrouw hebben gewerkt. Verder wordt verteld dat hij in de oorlogen tegen Sparta zijn vaderstad als soldaat heeft gediend. Ten slotte horen we dan van Socrates dat hij als onbe-

taald leraar in de straten en pleinen van Athene optrad en zijn toehoorders bracht tot zelfstandig denken en zelfstandig oordeel. Er vormt zich een kring van getrouwe vrienden. Dan het verzet tegen de overheid, die hem vooral verweet dat hij de jeugd bedierf. Ten slotte zijn proces, dat eindigde, in 399, met zijn veroordeling tot de gifbeker.

Dat is, in heel korte trekken aangegeven, de levensloop. Maar mogen we er nu met zekerheid op rekenen dat het zo ook werkelijk is gegaan, mogen we erop rekenen dat beiden inderdaad historische figuren zijn en dat hun historie is geweest zoals boven in enkele trekken werd aangegeven? Ik meen dat we die zekerheid niet hebben. Noch van Jezus noch van Socrates zijn door hen zelf geschreven berichten overgebleven; alles wat we van hen weten is tot ons gekomen uit mededelingen van volgelingen of leerlingen.

Persoonlijke stellingname

Voor Jezus zijn dat de apostelen en de evangelisten, voor Socrates zijn leerlingen, waaronder de wijsgeer Plato als de belangrijkste.

Wetenschappelijk historisch onderzoek heeft voor geen van beide figuren kunnen vaststellen, wat in deze mededelingen nu werkelijk als authentiek moet worden beschouwd.

Het is best mogelijk dat er vele mensen zijn die noch aan de historiciteit van Jezus noch aan die van Socrates twijfelen, maar dat berust dan meer op een persoonlijke stellingname dan op wetenschappelijke zekerheid.

Nu kan men zich echter ook anders opstellen en zeggen dat de historiciteit van deze figuren er weinig toe doet. Immers, is de redenering, ook als zij niet geleefd zouden hebben, en dus als mythe of symbool moeten worden beschouwd, dan blijft toch wat uit hun naam werd verkondigd even waar of onwaar. Het is, om voorbeelden te noemen, niet nodig dat Jezus geleefd heeft, om de gedachte van de naastenliefde als een belangrijk goed te erkennen, het is niet nodig dat Socrates heeft geleefd, om te erkennen dat het zelfstandig denken en oordelen voor de mens van evident belang is. We moeten nader onderzoeken of deze stellingname juist is.

Mythe of werkelijkheid

Ik mag beginnen met te zeggen dat de boven geschetste redenering mij juist lijkt t.a.v. Socrates. Eigenlijk is de vraag of Socrates heeft bestaan van weinig belang. Immers, als we er een ogenblik van uitgaan dat Socrates niet heeft geleefd, dan moeten dus de gedachten en uitspraken die in Plato's dialogen aan hem worden toegeschreven, van Plato zelf afkomstig zijn. Plato moet dan So-

crates als mythe hebben gecreëerd om bepaalde gedachten tot uitdrukking, en wellicht tot meer gezag, te brengen. Voor de inhoud van die gedachten is dat niet van zo heel veel betekenis. Daarmede is de zaak echter niet geheel afgedaan!

Socrates was nl. meer dan alleen een verzameling van gedachten en uitspraken. Hij was ook de belichaming daarvan in een bepaald moment van de geschiedenis. Socrates heeft zijn gedachten niet alleen gedacht, hij heeft ze ook geleefd, d.w.z. hij heeft ze door zijn optreden, dat getuigde van moedige trouw aan deze gedachten, tot geldigheid gebracht.

Daarom zal het een bittere ontgoocheling zijn als we eens moeten vaststellen dat Socrates niet heeft bestaan. Maar we zouden er niet door tot wanhoop geraken. De geschiedenis is nl. na Socrates' dood verder gegaan en sindsdien hebben anderen, over wier historiciteit zeker niet valt te twijfelen, door hun levenshouding opnieuw tot geldigheid gebracht wat we bij Socrates reeds veronderstelden. De eliminatie van Socrates uit de geschiedenis der mensheid zou wel een teleurstelling, maar zeker geen catastrofe zijn.

Socrates is vervangbaar, omdat hij slechts datgene tot uitdrukking bracht wat algemeen menselijk is.

En hoe is dat nu met Jezus? Kunnen we ook van Jezus zeggen dat hij vervangbaar is door anderen? Doet het er ten slotte niet veel toe of Jezus mythe of werkelijkheid is? Dat hangt er helemaal van af hoe men Jezus ziet. Ziet men Jezus als een der profeten van het joodse volk, als de man van Nazareth die de komst van Gods koninkrijk op aarde verkondigde, die de naastenliefde predikte en toepaste, die zijn volgelingen en vijanden had en die ten slotte in een moedige toewijding aan zijn geloof de kruisdood tegemoetging, ja, dan is Jezus, hoe dierbaar hij vele mensen ook dan mag zijn, in wezen vervangbaar, het doet er dan niet zoveel toe of hij mythe of werkelijkheid is. Hij staat dan, in zekere zin, op één lijn met Socrates.

Maar dat is niet de christelijke visie! Niet Kerstmis, d.w.z. geboorte en leven van Jezus, vormen de basis van het christelijke geloof, maar Pasen, d.w.z. dood en opstanding.

Prof. P. van Buuren zegt in zijn boek 'The secular meaning of the gospel' (De wereldse betekenis van het evangelie): 'Er waren geen christenen vóór Pasen, dit feit mag niet worden vergeten.'

Pasen, dat is de geschiedenis van het lege graf en het 'visioen' van de apostel Petrus waarin Jezus aan hem 'verscheen'.

Pasen is de opstanding. In deze gebeurtenis wordt Jezus van Nazareth tot Jezus Christus (de door God Gezalfde),

Q. van Tiel; *Ecce Homo*.

eerst daarna zijn er gelovigen, zijn er christenen. De apostelen die tijdens Jezus' leven vele malen hadden getwijfeld en verzaakt, zijn nu overtuigden, gelovigen.

Het behoort tot de christelijke visie dat dit alles zich heeft voltrokken aan een historisch mens, nl. aan een man genaamd Jezus van Nazareth. In deze visie is Jezus uiteraard onvervangbaar en kan ook aan zijn historiciteit geen twijfel bestaan, immers, de eliminatie van de historische Jezus uit de geschiedenis zou Gods bemoeienis met de mens tot een mythe maken. Daarmede staat of valt het christendom.

Het blijft natuurlijk zeer wel mogelijk om in Jezus van Nazareth slechts de historische leraar en profeet te zien en ook op die grond is bewondering en navolging zeer wel mogelijk, maar het is de vraag of dit typisch christelijk is. Jezus Christus is geen uitdrukking van het algemeen-menselijke, zoals Socrates, maar van het ingrijpen van God in het menselijke.

We moeten ten slotte zien te komen tot een bepaalde waardering van beide figuren. De lezers zullen begrijpen dat dat

dan in dit blad geschiedt vanuit een humanistische geestesgesteldheid.

In Socrates vinden we, voor zover ons bekend, voor de eerste maal in de geschiedenis volledig de gedachte van de vrije, zelfstandige mens. Socrates verzette zich zeker niet tegen het (Griekse) godsgeloof van zijn tijd, maar daar lag niet zijn werkelijke belangstelling. Deze ging uit naar de mens en naar de mogelijkheid voor die mens om tot zelfstandig nadenken en oordelen te komen. In de vele vraaggesprekken die Socrates voerde met zijn leerlingen, probeerde hij voortdurend hen vrij te maken van vooroordelen en tradities om zodoende de weg te effenen tot zelfstandig denken. In de mogelijkheid daartoe lag voor Socrates de menselijke grootheid. Hij wist en heeft aan den lijve ervaren hoe moeilijk de door hem gekozen weg was. Zijn persoonlijke grootheid ligt vooral in het feit dat hij zijn opvattingen trachtte 'waar' te maken door er tot het bittere einde met zijn eigen leven voor in te staan. Socrates heeft ons willen aantonen dat de mens een autonoom wezen is, d.w.z. een wezen dat de zedelijke en geestelijke wetten niet vindt buiten de menselijke

werkelijkheid, maar juist daarin.

Socrates beriep zich bij zijn gedachten zeker ook op de menselijke mogelijkheid tot naastenliefde, maar deze naastenliefde was geen opdracht van buiten, maar een gehoorzamen aan een in de mens gelegen *nomos* (wet).

Is er meer nodig om duidelijk te maken dat de humanisten van vandaag zich bijzonder voelen aangetrokken tot deze man, Socrates, die leefde ruim vierhonderd jaren voor het begin van onze jaartelling?

En Jezus? Humanisten behoeven zeker niet per se de historiciteit van Jezus van Nazareth te ontkennen. Dat is een zaak van wetenschappelijk onderzoek en humanisten zullen in het algemeen bereid zijn te erkennen dat op dit terrein geen zekerheid bestaat.

Maar in de christelijke visie op Jezus gaat het daarom niet. De opstanding is geen historisch te beoordelen feit. Het is een geloofspunt en ik meen wel te mogen zeggen dat de humanisten op dit punt ongelovigen zijn. In de christelijke zin van het woord spreekt de figuur van Jezus ons zeker niet aan. Indien we echter Jezus proberen te bezien zoals zijn tijdgenoten hem hebben gekend, voor zover dat nog mogelijk is, dan kan het voor sommige humanisten ongetwijfeld anders worden.

Vooroordelen en tradities

De joodse profeet of leraar die de mensen sprak van zijn geloof, maar vooral de man die zich als een vrij mens opstelde tegenover de vooroordelen en tradities van zijn tijd en die de moed had deze te lijf te gaan, de man die zijn medemensen tegemoet trad uit een gevoel van naastenliefde, zo groot dat het welhaast uniek is in de geschiedenis van de mensheid, behoeft zeker ook humanisten niet onverschillig te laten. Zijn leven kan ook voor humanisten een bron van inspiratie zijn.

In Jezus' leven, zoals dat tot ons komt in de woorden van de evangelisten, was vooral ook een heenwijzen naar dat wat boven het menselijke uitrijst, een heenwijzen naar de mogelijkheid voor mensen om, als het ware, boven zichzelf uit te rijzen. Humanisten zullen dit zeker niet kunnen volgen in de godsdienstige zin die het ongetwijfeld bij Jezus zelf had, maar vele humanisten zullen daarin toch ook iets herkennen van zichzelf, nl. het gevoel van zich in het mysterie van het bestaan opgenomen te weten in een zijnstotaliteit die, als het ware, het individuele en sociale in sommige ogenblikken te boven gaat. Humanisten blijven dit echter zien als een mogelijkheid die in de mens is gegeven en niet als een wonderbaarlijk ingrijpen van buitenaf.

In de mate van waardering die humanisten kunnen toedragen aan Jezus en Socrates, uit zich uiteraard hun eigen levensvisie.

H. LIPS

HIGH AND LOW

De Japanse regisseur Akira Kurosawa kreeg vijftien jaar geleden (in Venetië) met zijn film *Rashomon* wereldbekendheid. Sedertdien hebben wij in Nederland slechts een Amerikaanse 're-make' (*The Magnificent Seven*) gezien van zijn veelbesprokene *De Zeven Samoerai*.

Dat is niet zo verwonderlijk, want er dringen maar heel weinig Japanse films tot ons land door. Dat laatste is eigenlijk weer wél merkwaardig. Eén van de films die Nederland nu toch bereikt

tientallen andere Japanse films — een (schijnbaar typisch westerse) thriller, waarin men na een paar minuten volslagen vergeten is dat men met Japanners te doen heeft: in het verhaal zijn het mensen en geen rassen die een rol spelen.

Dit wordt nog in sterke mate geaccentueerd, doordat Japan in de jaren na de oorlog sterk, zeer sterk veramerikaniseerd is. Pop-art, Beatles en andere (schijnbaar typisch) westerse zaken zijn

door de Japanners voetstoots overgenomen en in hun dagelijks leven geïntegreerd. Hun samenleving lijkt een vergrotende spiegel voor de westerse en in het bijzonder de Verenigde Staten: alles wat de Japanners accepteren en overnemen, nemen ze goed en grondig over: ze hebben de grootste dagbladen ter wereld met de grootste redactiestaven, hun treinen (het is allemaal in de film te zien) zijn hypermodern geoutilleerd met telefoons en bars, hun luxe is luxueuzer

FILMBESPREKING

hebben, is *Tengoko to jigoku*, in het buitenland vertoond onder de titel *The Ransom* (De losprijs) en nu voor ons land vertaald tot *High and Low*.

High and Low werd twee jaar geleden door Kurosawa gemaakt. Japan produceerde in dat jaar — blijkens een staatje van de UNESCO — nog meer dan vijfhonderd andere speelfilms.

Goed — dat Japan het grootste filmproducerende land ter wereld was, wisten we. Maar het tweede: de Verenigde Staten? Nee — die komen pas op de vierde plaats. Eerst nog: India met 324 en Hongkong (!) met 273. Dan pas de VS met slechts 211 speelfilms. Tokio is het Mekka-en-Medina van de filmproductie geworden.

Verschil in mentaliteit

Het is schijnbaar niet zo onbegrijpelijk dat weinig Japanse films ons land bereiken. Immers, er is een groot verschil in mentaliteit tussen de Japanner en de Nederlander. Tenminste... dat dacht u maar.

Kurosawa nam voor *High and Low* een boek ten voorbeeld dat niets verder van ons af staat dan James Bond of Sherlock Holmes: Ed McBain's roman *King's Ransom*, een scherpgeslepen verhaal over de kidnapping van een jongetje, dat tegen een losprijs zal worden vrijgelaten. De losprijs is zo hoog, dat de man die gechanteerd wordt, er zijn maatschappelijke positie, zijn werk en zijn huis door zal verliezen. En toch is het zijn eigen zoontje niet dat hij met zijn geld redt.

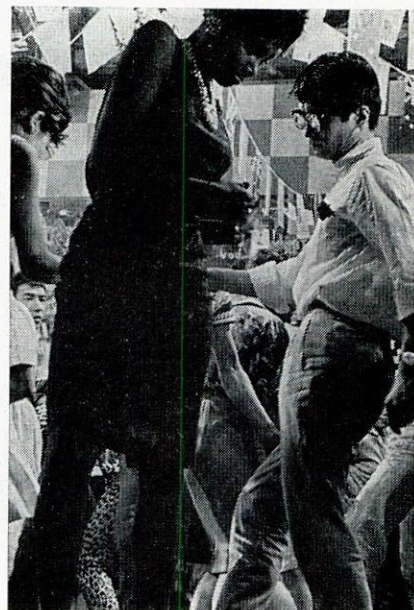
Op zich zelf een interessant gegeven: hoe komt iemand ertoe zijn eigen status en kapitaal in de waagschaal te leggen, om het zoontje van iemand anders te (pogen te) redden?

Goed — interessant, maar blijft het niet typisch Japans?

Een vraag die dieper graaft dan men zou vermoeden.

Want *High and Low* is helemaal geen Japanse film in die zin. Het is — zoals

*Boeiende
confrontatie
met het
bedendaagse
Japan*

dan in het Westen hun armoe des te schrijnender. Kurosawa laat één scène spelen in de 'wijk der verslaafden' — een flitsende overgang vanuit het milieu van de hoofdrolspeler, de gechanteerde schoenfabrieksdirecteur naar een wijk die regelrecht weggelopen schijnt te zijn uit Bert Brechts *Drei Groschen Oper*.

Klaaglijke kreten

Tokio is dan ook een hypertrofie van een stad: er wonen evenveel mensen als in heel Nederland. 's Nachts om twaalf uur barst daar plotseling — zo vertellen westerse, nietsvermoedende reizigers — een geweldige chaos los: de dancings, bioscopen en bars lopen leeg — ieder wil naar huis, in auto's, trams, bussen en treinen. Na een paar uur daalt de stilte weer over dat deel van de stad; een stilte die plotseling verscheurd wordt door klaaglijke kreten van een vrouw die ergens zit te gillen. Na een uur begint een andere vrouw. De reiziger die dan op onderzoek uitgaat, wordt plotseling geconfronteerd met het 'oude' Japan, dat even springlevend is als het nieuwe: klaagvrouwen bij het lichaam van een overledene.

High and Low laat dat alles niet zien, maar werkt vanuit die gegeven situatie. De werkmethode van de politie zijn enerzijds (in hun opzet en omvang) bijzonder efficiënt, anderzijds moeten wij, westerlingen, met onze centraalverwarmde en airconditioned hypermoderne hoofdbureaus, lachen om de primitieve wijze van kleden en huisvesten van de Japanse politie.

Vermommen

Maar dat lachen wordt dan veeleer veroorzaakt door onbegrip dan door een werkelijk absurde situatie. Wij kunnen ons inspecteur Houweling van de afdeling verdovende middelen nauwelijks of niet voorstellen in een opzichtig overhemd dat over de broek slubbert, wij kunnen ons niet indenken dat dertig, veertig rechercheurs zich zullen vermommen als provo's om zich tussen de menigte op 10 maart '66 te mengen. En terecht: dat dóén ze niet. Ze gaan in burger, maar dragen als herkenning een grijze knoop in het knoopsgat. Is dát dan niet veel meer een lacher dan de tientallen Japanse rechercheurs, die zich

hier vermommen (niet met valse baarden, maar eenvoudig met een pet of een overhemd) om een moordenaar en handelaar in verdovende middelen te vangen?

Alweer: ook hier is Japan ons in grondigheid ver vooruit. In ons land is de politiemann — of hij nu agent of rechercheur is — in de eerste plaats een heer, in Japan is hij kennelijk in de eerste plaats een *opsporingsambtenaar* en alles wat hem daarbij van pas komt, trekt hij (letterlijk of figuurlijk) aan.

Ideaal thema

Daarom is *High and Low* dubbel de moeite van het aankijken waard. Want naast deze boeiende confrontatie met het hedendaagse Japan speelt zich nog een even boeiend drama af: dat van de kidnapping en het gewetensconflict van de hoofdrolspeler. De spanning is door de hele film heen voelbaar (al is hij niet altijd even zuiver gedoseerd) en dat is vooral het geval in de scène die leidt tot het afdragen van de losprijs.

Kidnapping is een geliefkoosd onderwerp voor film. Dat is niet verwonderlijk, want het is in feite de enige grote misdaad waarbij ook ná de uitvoering nog een sterke spanning blijft bestaan. Bij een bankoverval, een moord gaat het er meestal slechts om: zal het lukken? Als het achter de rug is, wéét de toeschouwer dat de dader gepakt zal worden. Zijn enige spanning bestaat dan nog uit de vraag: Hoe wordt hij gepakt? Bij kidnapping speelt ook het afdragen van de losprijs een grote rol. Nog tijdens die overdracht kan de dader gegrepen worden, of ervóór als hij contact zoekt met zijn slachtoffer. En de spanning: Zal het kind nog wel in leven zijn? Enfin — het is een ideaal thema voor de thriller-regisseur.

Kurosawa mag dan geen uitgesproken thriller-regisseur zijn, hij heeft met *High and Low* wel een boeiend beeld van de misdaad in het moderne Japan getekend. Een tekening die ook voor Nederland zeer begrijpelijk is.

HENK J. MEIER

Drie dagen Coornherthuis

'Heidenen, humanisten, heiligen, atheïsten, stalinisten, boeddhisten, animisten, Nederlanders, katholieken, vrijmetselaars, antroposofen, gekken, wijzen, sofisten en vele anderen zijn allemaal beste brave mensen, of niet.' Dat is natuurlijk een standpunt. Evenals: 'Beter 3 days humanist dan één dag infante-

Dit artikel van (militair) Casper Vogel hebben wij met toestemming van de redactie van Het Algemeen Handelsblad overgenomen uit het bijvoegsel Supplement.

rist', of het eenvoudige credo: 'In this world of ordinary people thank heaven there's me!'

Iedere dienstplichtige wapenrodder die in ons leger geestelijk begeleid wordt door dominee (zeg maar dominee), aalmoezenier (aal) of — humanistisch — raadsman (laatste aanwinst), heeft er recht op in zijn diensttijd tweemaal drie dagen uit de maalstroom te stappen en zich terug te trekken in een militair tehuis, waar hij geestelijk 'in retraite' gaat.

Wie meent dat de gemiddelde soldaat daar in meditatie verzonken is over de leer der laatste dingen, heeft het over het algemeen mis. Er wordt, naast film, excursies en lezingen, druk gediscussieerd over noem maar op wat voor de gemiddelde 20-jarige van belang is: verlovings, huwelijk en wat daarbij uit de hand kan lopen, levensovertuiging, God, provo, doodstraf, opvoeding, pil, geen pil, kunst of gewoon: in dienst zijn en bij voorbeeld het nut of de wenselijkheid daarvan betwijfelen

Gastenboek

Voor wie een paar impressies wil, spreekt het gastenboek van het humanistisch vormingshuis voor militairen 'Het Coornherthuis' boekdelen, waarin de allereerste uitspraak misschien nog wel deze is: 'Wie een kuil graaft voor een humanist wordt moe' verzuchting van de enige hospik van het UNO-bataljon met commando-opleiding. 'Met grote balen nog 88 days.' En waar even later met voldoening wordt geconstateerd: 'We pikten het hier wel'; was getekend: 'de enig echte stomp stoter' en bekrachtigd door 'de leipste vos van de armee, met bevrijdingsdag in zicht.'

Dit gastenboek leert voornamelijk twee dingen: welke herinneringen men aan het driedaags verblijf bewaart (vrijwel zonder uitzondering positief) en de eenzijdige humor van Jan Soldaat, de naamloze die zich anderhalf jaar aan de

burgermaatschappij, meisje, verloofde en andere dierbaren en werkring-met-vooruitzichten onttrokken voelt en in alles uitdrukking geeft aan het Ene Grote Heilige Verlangen: afzwaaien.

Hier praat de burgerlijk-sociaal min of meer ontheemde veel en lang over maatschappelijke problemen en dat levert een kleurrijk en geschakeerd beeld op: de geruisloze botsing tussen het onder volledige militaire verzorging vallen en in burgerkleding praten over zeer on-militaire zaken; een gebeuren, dat, normaal gesproken, zijn weerslag vindt in inscripties op tafels, banken, muren en toiletdeuren, de laatste meestal van gekruidd tot zeer gepeperd.

Het Grote Verlangen komt in de discussies natuurlijk nauwelijks ter sprake; dan gedragen wij ons immers als volwassenen (moeilijk hoor...), die van wanten weten. Maar wanneer we — zoals iedere groep — een bijdrage leveren aan het gastenboek en wij — wie kent onze naam tussen de honderden andere? — een persoonlijk getuigenis mogen afleggen, is dat er, naast een herinnering aan het Coornherthuis ('Sterft, gij oude gedachten, 'In deze drie dagen werd mij het humanistisch standpunt op vruchtbare wijze uiteengezet') slechts één: nog zoveel dagen (days, zegt een goed soldaat).

Jargon

De schuchtere burger die voor het eerst een kazerne kwam binnenschuifelen, zag twee weken zijn huis niet en verwerd van oliebol na twee maanden tot filler en na een louteringsperiode van een jaar tot oude stomp ('Ouwe reut heeft balen') 'ouwe joekel', of zelfs 'super ouwe Nato-peuk'.

Dit jargon van een zware shag roken-de mannengemeenschap is gelardeerd met ruige, hoekige woorden (Engels vaak) en mist zijn deprimerende uitwerking op de verse oliebol niet, immers: het morele gezag wordt volledig gebaseerd op het aantal dagen dat nog rest. Meetlinten worden iedere dag een centimeter afgeknipt, verstelbare prentbriefkaarten elke ochtend om 6 uur nauwkeurig bijgehouden en luidkeels wordt op de meest onverwachte momenten met zeer veel voldoening vastgesteld hoeveel dagen de joekel, stomp of peuk van 'moeder-de-vrouw', 'Mien' en het zo verbeide 'kleffe burgerbestaan' verwijderd is.

Slechts 'de ouwen', dat zijn mensen van de eigen lichtingsploeg, die er dus al even lang in zitten, vinden in hun door de wol geverfde ogen genade en collegiale bescherming. Niemand zal gedogen, dat er aan 'zijn lichting' getornd wordt.

Verruiming

Drie dagen geen dienst doen — dit alleen al werkt verademend. Geestelijke

verzorging lijkt nu opeens niet zoveel met de dienst te maken te hebben, omdat zij hier volledig de ruimte krijgt die zij nodig heeft.

De voor velen nog altijd pijnlijke confrontatie met God en oorlog, de zoetige geur waarmee godsdienst voor hen omringd is en die zo moeilijk op te snuiven is in een omgeving van anderhalf jaar veel moeten en weinig mogen, valt hier weg en leert daarom eens te meer, dat de confessionele geestelijke verzorging (gevo) in de kazerne volgens een ander patroon moet gaan dan voorheen, een wezenlijk ander karakter krijgen, wil zij uiteindelijk niet in een steeds verder gaande ongeïnteresseerdheid verzanden.

De gemiddelde soldaat verlangt op zijn wekelijkse gevoles niet in de eerste plaats naar God en Leer, maar veeleer naar gewone wereldse zaken, die hem direct zelf aangaan. Zijn persoonlijke dagelijkse problematiek raakt hem veel meer en hij voelt altijd in de eerste plaats behoefte daarover van anderen te horen, zo er toch geluisterd moet worden. Zijn eigen actualiteit spreekt verreweg het sterkst en hij verlangt juist op dit terrein naar antwoorden. Dominee en aalmoezenier hebben dit natuurlijk al lang ingezien, maar toch komen zij voor velen niet direct genoeg over en dit is het begin van veel innerlijke weerstand.

Met de intrede van de humanistische geestelijke verzorging, nu ruim twee jaar geleden, kwam daar langzaam maar zeker verandering in. In zekere zin hebben de raadsleden met hun methode als 'pressure-group' gewerkt en dat is niet minder dan vanzelfsprekend. Zij immers leren, naast het gevoel, de rede als werktuig en wapen te hanteren; ze hebben geen bijbel als gespreksbasis, maar de mens, de dienstplichtige soldaat zelf.

Tussen het probleem en een antwoord staat de vragensteller zelf en niemand of niets anders; het gesprek, contact met anderen, kan hem daarbij slechts behulpzaam zijn.

Hoe moeilijk en voor velen afschrikwekkend deze weg naar leven met je zelf en anderen ook is, steeds meer godsdienstig-daklozen zoeken hem.

In het Coornherthuis is niet het peil van de discussies in de eerste plaats verheugend, maar het aantal bezoekers dat eraan deelneemt. En de eerlijke communicatie die bereikt wordt; tot veler verrassing vaak.

Humanisme

Adjunct-directeur A. Struyk (36, met de baard van een rabbi en het timbre en de uitgangs-ennen van een dagsluiter) geeft toe, dat het soort jongens dat onder de humanistische geestelijke verzorging valt, zich qua interesse gunstig onderscheidt van alle anderen.

Zij hebben dat immers per se gewild en er ook iets voor moeten doen. Want in tegenstelling tot protestantse en rooms-katholieke gevo, waar men bij minderjarigheid (en dat betreft het gros van de rekruten) met een duidelijke verklaring van de ouders in de hand te kennen moet geven, van de lessen vrijgesteld te willen worden, als men er geen prijs meer op stelt; moet men, indien men naar de raadsman toe wil, nog steeds een dergelijke verklaring overleggen, maar nu dat men wél mag.

Grof gesteld: vóór hij het weet zit de rekrut bij dominee of aalmoezenier en moet hij alle moeite doen om er — desgewenst natuurlijk — weg te komen, terwijl hij diezelfde moeite moet doen om bij de raadsman tóégelaten te worden, maar er zonder omhaal vertrekken mag.

Deze op z'n minst bevreemdend te noemen gang van zaken neemt de heer Struyk nogal laconiek op. Het is immers gebleken, dat de belangstelling voor geestelijke verzorging vanwege het Humanistisch Verbond niettemin steeds stijgende is.

Peuken en joekels

Het is vrijdag, 4 uur.

Proefhuwelijk, provo-denkrant, avant-gardisme in de kunst, pornografie, communicatie in dienst, geboortenbeperking, de leefbaarheid van ons land over 'n paar jaar, 'Is oorlog niet uit de tijd?' 'Heeft men een levensvertuiging nodig?' plus op z'n minst tien andere onderwerpen stonden drie dagen op het lijstje. De volgende drie dagen zouden het er weer andere zijn, maar iedere keer opnieuw: een graadmeter van de persoonlijke actualiteit van een stelletje ouwe stompen, fillers, zandhazen, peuken, stoters of joekels.

Of liever gezegd: gewone jongens van om en nabij de twintig, die bezig zijn zich zelf in een heleboel dingen te vinden.

Zojuist zijn de heren weer bedankt en in alle richtingen verdwenen. Maandag weer dezelfde sleur. Hoelang nog?

Maandag ook: een nieuwe groep van drie dagen. Andere onderwerpen, andere mensen, nieuwe ideeën, nieuwe gezichtspunten.

Slechts op één punt zal alles wel bij het oude blijven — er komen altijd toch weer twee soorten mensen. Eén waarvan een onbewust vertegenwoordiger openhartig in het gastenboek verzuchtte: 'Het ging wel es boven de pet: liever lag ik hiernaast in bed'; en het andere, gelukkig talrijker soort, waarvan iemand, tegen de verdrukking in, nog net op de rand van de bladzijde nuchter en laconiek kwijt kon:

'Hier werd ik aangezet tot dieper denken over het leven; dat u hetzelfde moogt ervaren.'

CASPER VOGEL

HUMANISTISCH VORMINGSCENTRUM 'HET COORNHERTHUIS'

Hoofdstraat 84 — Driebergen

In het Coornherthuis worden regelmatig bezinningsbijeenkomsten gehouden voor militairen.

Er wordt daarbij gesproken over allerlei levensvragen. Daarnaast zijn er boeiende programma's over hedendaagse kunst.

Iedere militair kan hiervoor uitzonderingsverlof krijgen.

(Voor de marine geldt een aparte regeling.)

Wie iets gevoelt voor deelname aan zo'n bijeenkomst vulle het onderstaande formulier in en sture het op naar het Coornherthuis.

Ondergetekende (naam, voorletters, rang)

..... (landmacht/luchtmacht)

Registratienummer

Onderdeel

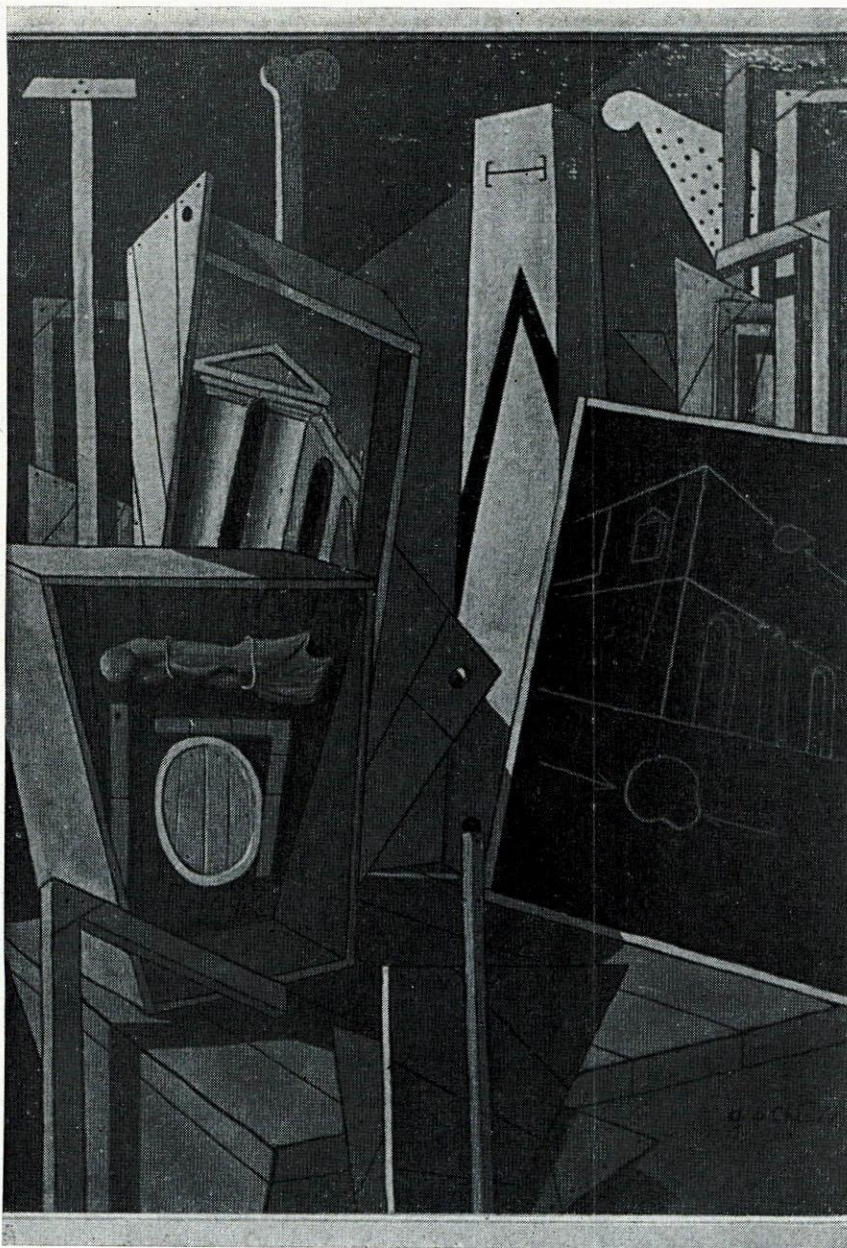
Gelegerd te

..... (volledig militair adres)

wenst deel te nemen aan een Vormings- en Bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Verbond in het Coornherthuis te Driebergen in de maand

..... (maand van deelname).

Handtekening:

André Breton:

**'Paus van
het
surrealisme'**

Het grafische gezelschap De Luis uit Utrecht had in mei 1963 'de eer u uit te nodigen tot een bezoek aan de tentoonstelling van J (voor: Jopie) H. Moesman.' Moesman (hetgeen voddenraper betekent) kreeg dat jaar de erkenning als surrealistisch schilder die hem dertig jaar lang was onthouden.

Exposities van zijn werk werden verboden als zijnde zedenkwaadsend. Critici kweekten schandalen en gingen tegen de schilder tekeer, alsof zij de bewaarders van de goede zeden waren.

Dat was voorbij toen de Utrechters naar Moesman ontdekt werd door de 'paus van het surrealisme,' André Breton. Moesman, die in dertig jaar slechts vijftientig doeken vervaardigde en als tabellentekenaar bij de Nederlandse Spoorwegen werkte, kwam via Frank Onnen, de in Parijs wonende producer van het TV-programma 'Rendez-vous à Paris,' met Breton in aanraking.

Hij was Bretons laatste ontdekking. In de herfst van dit jaar overleed de voorvechter van het surrealisme op 70-jarige leeftijd in Parijs.

Koppen in de dagbladen meldden: 'De paus is dood.' Het surrealisme, dat hij als een Don Quichot propageerde, was al jaren eerder gestorven — vermoedelijk aan een gebrekkige filosofische fundering. Breton wist dat niet, of wilde het niet erkennen. Als een koppige kleine jongen bleef hij geloven in de kunst van het onderbewuste.

KUNST

Eerbewijzen

Er is de afgelopen twee maanden veel over Breton geschreven in dag- en weekbladen. Graftschriften meestal, afrekeningen met het surrealisme, eerbewijzen aan de dichter Breton, de man die duels uitvocht om zijn artistieke gelijk te bewijzen, mensen beledigde en tafels omstootte.

Voor de schilderkunst heeft de gestorven 'paus' vooral betekenis gehad als stimulator, als de man die de impuls gaf tot een nieuwe beweging. Hij was een groot ontdekker van talenten. Een van zijn eerste (her)ontdekkingen was evenals Moesman een Nederlander: Jeroen Bosch, of Jheronimo van Aaken uit 's Hertogenbosch (1480-1516).

Toch ligt Bretons verdienste op een ander terrein. In het begin van deze eeuw, na de Eerste Wereldoorlog, heeft hij iets nieuws gesteld tegenover het negatieve dadaïsme. Het surrealisme betekende een keuze voor de schilderkunstigheid, voor een nieuwe — positieve — start.

Breton was arts. Als student schreef

hij reeds gedichten en kwam hij in contact met Paul Verlaine. In het Franse leger maakte hij voor het eerst kennis met de psychiatrie. Hij raakte in de ban van de leer van het onderbewuste van Sigmund Freud (Freud kon overigens weinig bewondering opbrengen voor Bretons theorieën over het surrealisme). Hierop entte hij zijn nieuwe kunststroming. Een stroming, positief ingesteld tegenover de maatschappij, in zekere zin maatschappelijk.

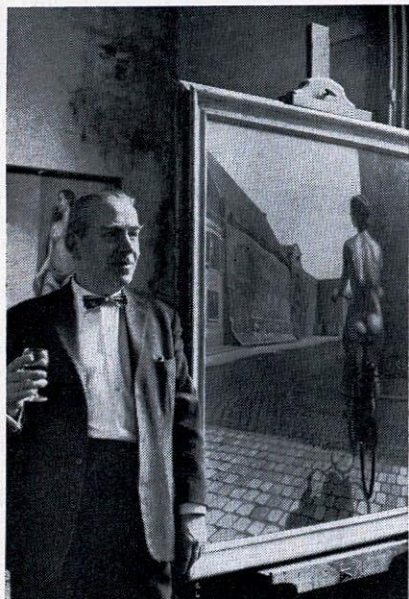
Met het surrealisme waren de hypnose, het driftleven, de verborgen motieven in de kunst beland — althans in zoverre dat mogelijk was. Tragisch voor Breton was, dat deze mogelijkheden beperkt bleken. Het onderbewustzijn bleef ook in de schilderkunst onzichtbaar en verwerd tot symboliek.

Wat opbloede was de mystiek. Juist in deze herwaardering voor het bovenmenselijke ligt de betekenis van de in Parijs ontstane stroming.

Het ontstaan van het surrealisme is voor een deel zelfs te verklaren aan de behoefte aan mystiek. De jaren na de Eerste Wereldoorlog waren gouden tijden voor spiritisten, parapsychologen en dergelijken. Velen waren erop gebrand in contact te komen met vermiste of gestorven familieleden, en dat waren er destijds nogal wat.

Antwoord

Het was ook een tijd waarin naarstig gezocht werd naar de motieven van de menselijke handeling. Men zocht immers voor een verklaring voor al het geweld van de oorlog. Het surrealisme, dat een reactie vormde op het negativisme (dadaïsme), was een antwoord op de

maatschappelijke problematiek van dat ogenblik.

Hoewel het surrealisme pretendeerde zich los te maken van alle banden, ook de maatschappelijke, was Breton zijn gehele leven nauw betrokken bij deze zelfde maatschappij. Hij was sterk politiek geïnteresseerd, was een tijd lang communist en onderhield contact met Trotski, die hij in Mexico had ontmoet. Deze geëngageerdheid, deze strijdbaarheid, hebben van Breton meer gemaakt dan de 'pauze' van een kunststroming die reeds voor zijn dood passé was.

Is er nog een kans voor het surrealisme? Voor het dogmatische surrealisme van Breton zeker niet. Vermoedelijk wel voor de nonfiguratieve of half-figuratieve met mystiek geladen kunst, zoals tegenwoordig in Parijs wordt gemaakt.

Reactie

Het beste voorbeeld van deze 'school' in Nederland levert waarschijnlijk de Amsterdamse schilder Frans van Bommel. Hij maakt doeken die aan geabstraheerde landschapsschilderingen doen

denken. In het werk van Van Bommel zijn mystieke, neosurrealistische tendensen aan te wijzen. Zijn natuur, in vlakken opgezet, wondermooi van kleur, heeft iets verstikkends, iets dreigends, ondanks de uiterlijke schoonheid (of juist daardoor?).

In een tijd dat de anti-kunst, de clean-art, zich een plaats probeert te veroveren, is als reactie ruimte voor schilderkunst die zich oermenselijk bezighoudt met ongrijpbare mysteries.

BOB VAN OPZEELAND

Bij de foto's:

Links boven: Een schilderij van één van de belangrijkste surrealistische kunststroming ontrouw werd en zich de minachting van Breton op de hals haalde, De Chirico. Het doek heet: Interieur Metaphysique.

Boven: Een van de doeken van de Amsterdamse schilder Frans van Bommel, landschapsschilderingen met sterke mystieke tendensen.

Links: De Utrechtse schilder J. H. Moesman bij een van zijn — laat ontdekte — surrealistische schilderijen. Een naakt op een fiets, met op de bagagedrager een ciocol.

SPEAKERS-CORNER HYDE PARK

Amsterdam heeft nu ook zijn speakers-corner. Naar voorbeeld van Londen heeft men in het Vondelpark een dergelijk ontmoetingspunt gecreëerd. Of het er in de toekomst net zo gezellig zal toe gaan als in Hyde Park te Londen betwijfelen we. Een Amsterdammer is nu eenmaal geen Engelsman. Foto's Tom Weerheym.

